

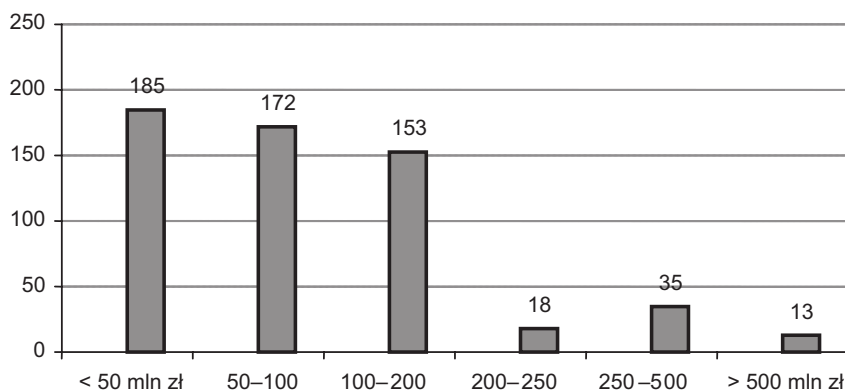
Tomasz Pawlonka

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Sytuacja ekonomiczna banków spółdzielczych w latach 2000–2011

Wstęp

Zgodnie z ustawą Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 roku, bank jest osobą prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym [Ustawa Prawo bankowe, rozdz. 1, art. 2]. Banki spółdzielcze umocowane są również dwiema innymi ustawami – ustawą Prawo spółdzielcze z dnia 16 września 1982 roku oraz ustawą o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, które niekiedy nakładają na banki spółdzielcze pewne ograniczenia budzące sprzeciw środowiska spółdzielczego [Różyński 2010]. Przykładem takiej specyficznej regulacji jest artykuł 89 pkt. 1 ustawy Prawo bankowe, w myśl którego banki mogą emitować bankowe papiery wartościowe na warunkach podawanych do publicznej wiadomości [Ustawa Prawo bankowe, rozdz. 7, art. 89]. Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających wyłączyła jednakże banki spółdzielcze z takiej możliwości [Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych... rozdz. 6, art. 39, pkt. 1], choć zgodnie z art. 2 pkt. 1 ustawy o obligacjach, prawo emisji obligacji przysługuje wszystkim podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą i posiadającym osobowość prawną [Ustawa o obligacjach, art. 2, pkt. 1]. Nowelizacja ustawy o bankach spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających z dnia 1 lipca 2009 r. w pewnym stopniu zniwelowała dotychczasowy zupełnie niezasadny zapis [*Rewolucja w bankowości spółdzielczej* 2010, s. 11–12]. Nie tylko przytoczony przykład, ale również szereg innych elementów, jak np. forma prawna, wskazują na istotne różnice między bankami spółdzielczymi a bankami komercyjnymi [Strumiński, Twardowski 2006, s. 17–31]. Maksymalizacja zysku to główny cel banku komercyjnego, podczas gdy w przypadku banków spółdzielczych jest jedynie środkiem do realizacji celu, czyli zaspokajaniu potrzeb spółdzielców [Węclawski 2000, s. 34]. Według stanu na dzień 31.12.2010 r., polski sektor bankowości spółdzielczej liczył 576 banków

Rysunek 1

Struktura banków spółdzielczy wg sumy bilansowej w 2010 roku

Źródło: K. Pietraszkiewicz, Forum liderów banków spółdzielczych 2010, <http://www.zbp.pl/site.php?s=MTMzNjIwNjM>, dostęp: 22.06.2011 r.

spółdzielczych. W większości były to małe banki o sumie bilansowej poniżej 200 milionów złotych, co przedstawiono na rysunku 1.

Średni poziom sumy bilansowej w przeliczeniu na jednego pracownika w polskich bankach spółdzielczych kształtował się, według stanu na dzień 30.04.2009 r., na poziomie średnio 3,5-krotnie niższym niż w bankach komercyjnych [Zygierewicz, Tylińska, Pawlonka 2011, s. 181, 197].

Konstatacja powyższych argumentów wskazuje na konieczność określenia pozycji banków spółdzielczych na tle całego sektora bankowego.

Cel badawczy

Celem artykułu jest ocena sytuacji ekonomicznej sektora bankowości spółdzielczej w latach 2000–2011. Zagadnienie to jest szczególnie istotne w obliczu fundamentalnych zmian w strukturze banków zrzeszających banki spółdzielcze [Krajewski 2011]. Kryzys w bankach spółdzielczych w I połowie lat 90. XX w. zapoczątkował istotne zmiany w strukturze sektora, które zostały skwantyfikowane ustawą z 7 grudnia 2000 roku o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających. Na mocy tej ustawy wprowadzono możliwość głosowania kapitałowego, zasadę dobrowolności w zakresie wyboru banku zrzeszającego, czy też zerwanie z zasadą niekonkurowania w obrębie bankowego sektora spółdzielczego. Nowe zapisy umożliwiły powstanie jedenastu banków zrzeszających, z których na skutek procesów konsolidacyjnych utworzono trzy banki zrzeszające. Obecnie, po przemianach we wrześniu 2011 roku,

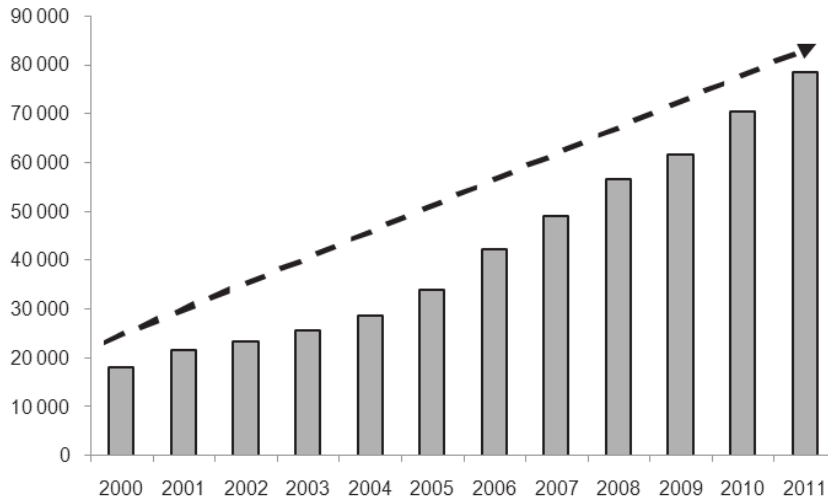
swoje funkcje sprawują dwa banki zrzeszające. Ostatnie zmiany dotyczyły przekształcenia dotychczas działających trzech banków zrzeszających: Banku Polskiej Spółdzielczości, Gospodarczego Banku Wielkopolski oraz Mazowieckiego Banku Regionalnego w dwa banki zrzeszające: Bank Polskiej Spółdzielczości (zmiany w sektorze nie dotyczą w sposób bezpośredni Grupy BPS), oraz Gospodarczy Bank Wielkopolski (w efekcie fuzji MR Banku oraz GBW) [*Porozumienie o połączeniu...* 2010]. Zmiany te miały charakter systemowy, co oznacza podjęcie zintegrowanych działań w celu przezwyciężenia systemowych barier rozwojowych. Fuzja dwóch banków zrzeszających wynikała również z obawy przed dalszym przejmowaniem banków spółdzielczych przez Bank Polskiej Spółdzielczości (lidera polskiej bankowości spółdzielczej) [Krajewski 2009]. Ogół podjętych działań dąży do rozwiązań zachodnioeuropejskich i może przyczynić się do wzrostu konkurencji między dwoma bankami zrzeszającymi, a w konsekwencji do rozwoju polskich banków spółdzielczych [Sachs 2010].

Ocena sytuacji ekonomicznej polskiego sektora bankowości spółdzielczej

Kondycję finansową polskiego sektora bankowego rozpatrywać należy w kontekście planowanego w 2006 roku zwiększania udziału sektora banków spółdzielczych w sektorze bankowym w 2010 roku do 15% [Pawlak 2010]. O dynamicznym rozwoju sektora bankowości spółdzielczej oraz potencjale drzemącym w tym niszowym segmencie sektora bankowego, świadczył wzrost sumy bilansowej sektora, co zaprezentowano na rysunku 2.

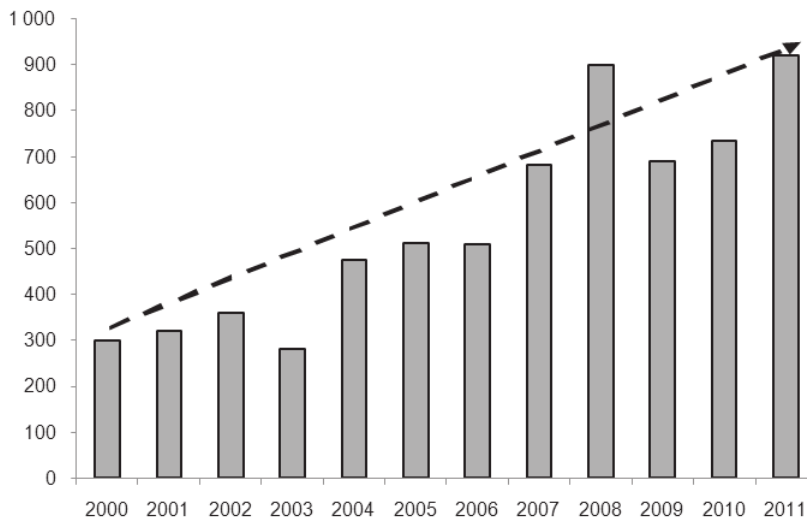
W latach 2000–2011 suma bilansowa sektora spółdzielczego odnotowała ponad 4-krotny wzrost, przy czym średnioroczny wzrost sumy bilansowej znajdował się na poziomie 15%. Znaczący wzrost dynamiki wzrostu sumy bilansowej widoczny był w latach 2002–2006, przy czym w 2006 roku wynosił około 25%. W latach 2007–2011 nastąpiło spowolnienie dynamiki wzrostu do poziomu około 11,3% w 2011 roku. Analogiczny wskaźnik w przypadku banków komercyjnych kształtował się w 2010 roku na poziomie około 11,7%, co wskazuje na zmianę dotychczasowego trendu wzrostu sumy bilansowej oraz prezentuje zarys przewagi banków komercyjnych nad bankami spółdzielczymi w obszarze dynamiki wzrostu sumy bilansowej.

W ocenie kondycji finansowej sektora bankowego niezbędne jest uwzględnienie zdolności banku do generowania rosnących wyników finansowych netto. Banki spółdzielcze w latach 2000–2011 cechowała wysoka zdolność do realizowania dodatnich, rosnących wyników finansowych netto, co przedstawiono na rysunku 3.

Rysunek 2

Suma bilansowa sektora bankowości spółdzielczej w latach 2000–2011

Źródło: J. Pruski, Forum liderów banków spółdzielczych 2010, <http://www.zbp.pl/site.php?s=MTMzNjIwNjM>, dostęp: 19.06.2011 r.; http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html, dostęp: 15.05.2012 r.

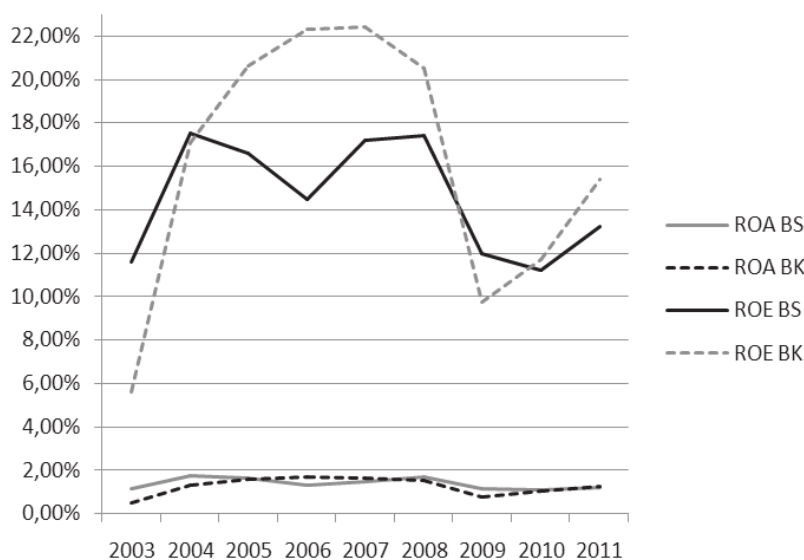
Rysunek 3

Wynik finansowy sektora bankowości spółdzielczej w latach 2000–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Pruski, Forum liderów banków spółdzielczych, op. cit., http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html, dostęp: 15.05.2012 r.

W latach 2000–2011 banki spółdzielcze systematycznie zwiększały zdolność do generowania zysków, co umożliwiło potrojenie wartości wyniku finansowego netto w 2011 roku w porównaniu do 2000 roku oraz zwiększenie udziału wyniku finansowego banków spółdzielczych w wyniku finansowym sektora bankowego z około 4,5% w 2006 roku do około 5,84% w 2011 roku. Według stanu na dzień 30.04.2009 roku wynik działalności bankowej w przeliczeniu na jednego pracownika był w bankach spółdzielczych średnio 3-krotnie niższy niż w bankach komercyjnych. Pozytywny, wzrostowy trend wyniku finansowego netto sektora bankowości spółdzielczej umożliwił osiągnięcie wskaźników rentowności ROA i ROE na poziomie zbliżonym do banków komercyjnych. W 2009 roku banki spółdzielcze cechowały się wyższą rentownością niż banki komercyjne. Sytuację tę przedstawia rysunek 4.

Rozwojowi banków spółdzielczych w latach 2000–2010 towarzyszył wysoki, roczny, systematyczny i zrównoważony przyrost depozytów i kredytów. W zakresie depozytów banki spółdzielcze odnotowały średnioroczną dynamikę wzrostu na poziomie 15,1%, która umożliwiła ponad 4-krotny wzrost wartości depozytów w 2010 roku w stosunku do roku 2000. Według stanu na dzień

Rysunek 4

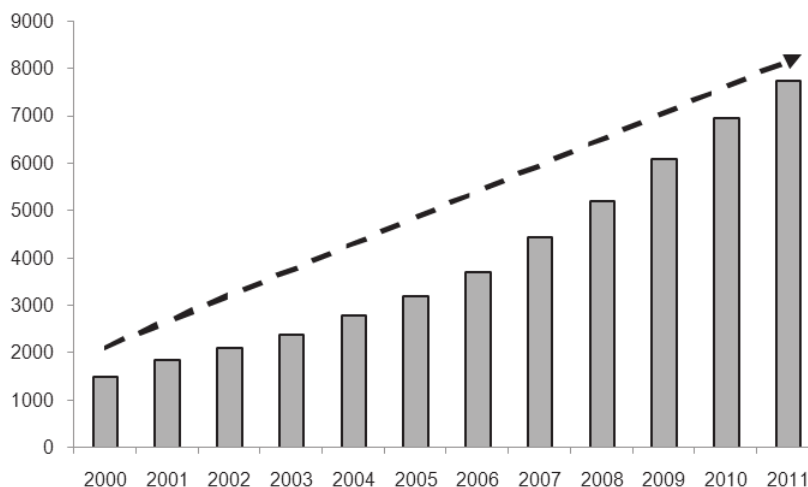
Wskaźniki ROA i ROE w bankach spółdzielczych i w bankach komercyjnych w latach 2000–2011

Źródło: M. Zygierewicz, J. Tylińska, T. Pawlonka, *Raport o sytuacji ekonomicznej banków BANKI 2010*, Związek Banków Polskich, kwiecień 2011 r., s. 191, 200, http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html, dostęp: 15.05.2012 r.

30.04.2009 roku, średni poziom depozytów w przeliczeniu na jednego pracownika był w bankach spółdzielczych średnio 2,5-krotnie niższy niż w bankach komercyjnych. Banki spółdzielcze odnotowały ponadto dynamikę wzrostu kredytów na poziomie 15,8%, która umożliwiła około 4,5-krotny wzrost wartości kredytów w 2010 roku w stosunku do roku 2000. Według stanu na dzień 30.04.2009 roku, średni poziom kredytów w przeliczeniu na jednego pracownika był w bankach spółdzielczych średnio 3-krotnie niższy niż w bankach komercyjnych. W latach 2002–2006 dynamika wzrostu zarówno kredytów, jak i depozytów przyjmowała wzrostowy trend i maksimum osiągnęła w 2006 roku – odpowiednio ok. 24 i 25%. Zauważyć należy ponadto, że w latach 2000–2010 banki spółdzielcze posiadały portfele kredytowe wyższej jakości niż banki komercyjne. W 2010 roku współczynnik jakości kredytów w bankach spółdzielczych znajdował się na poziomie 5,22%, podczas gdy analogiczny współczynnik w bankach komercyjnych osiągnął wielkość 8,77%. Wysoka jakość portfeli kredytowych w bankach spółdzielczych wynikała głównie z ich lokalnego charakteru, dobrej znajomości klientów, współpracy w zakresie wymiany informacji między poszczególnymi bankami spółdzielczymi oraz większego wykorzystania zewnętrznych baz danych i umożliwiła zachowanie kosztów tworzenia rezerw na kredyty obniżonej jakości na poziomie około 5-krotnie niższym niż w bankach komercyjnych [Topiński 2010].

W latach 2000–2011 nastąpił dynamiczny i zrównoważony wzrost funduszy własnych sektora bankowości spółdzielczej. Wartość funduszy własnych banków spółdzielczych w 2011 roku była ponad 5-krotnie wyższa od wartości z 2000 roku. Sytuacja ta przedstawiona została na rysunku 5.

Średnioroczna dynamika wzrostu funduszy własnych sektora bankowości spółdzielczej w latach 2000–2010 kształtowała się na poziomie około 17,5%, a współczynnik wypłacalności w badanych latach przyjmował wartości powyżej 13%. Do znaczącej poprawy wyposażenia kapitałowego banków spółdzielczych w latach 2000–2011 przyczyniła się Nowa umowa kapitałowa (NUK), tzw. Bazylea II. W szczególności I filar NUK, dotyczący minimalnych wymogów kapitałowych, wymusił na bankach spółdzielczych adaptację do nowych regulacji, które nie bez trudu [Huzarek 2007], jednakże przyczyniły się do istotnego wzmocnienia sektora banków spółdzielczych i poprawy ich pozycji konkurencyjnej na tle całego sektora bankowego. Prawidłowa sytuacja kapitałowa sektora banków spółdzielczych oraz wyższa dynamika wzrostu funduszy własnych od dynamiki wzrostu wymogów kapitałowych z tytułu ponoszonego ryzyka sprawia, że polskie banki spółdzielcze są gotowe do systematycznej implementacji wymogów tzw. Bazylei III, której podstawowym celem są: wzmocnienie odporności banków na szoki wynikające z kryzysów finansowych, poprawa jakości zarządzania ryzykiem oraz działania na rzecz zwiększania przejrzystości banków.

Rysunek 5

Fundusze własne sektora bankowości spółdzielczej w latach 2000–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Pruski, Forum liderów banków spółdzielczych, op.cit., www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html, dostęp: 15.05.2012 r.

Środkami do realizacji celu mają być: zwiększenie funduszy własnych banków poprzez zwiększenie minimalnych wymogów kapitałowych, stworzenie bufora antycyklicznego, modyfikacja współczynnika wypłacalności (stanie się on bardziej restrykcyjny) oraz wprowadzenie nowego współczynnika lewarowania [Górka 2011]. Nowe możliwości pozyskania kapitału w postaci emisji obligacji

Tabela 1

Pozycja bankowości spółdzielczej w sektorze bankowym 2007–2010 [%]

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010
Udział w aktywach	6,2	5,4	5,8	6,1
Udział w kredytach sektora niefinansowego	6,5	5,4	5,8	5,7
Udział w depozytach sektora niefinansowego	8,8	8,4	8,2	8,7
Udział w funduszach własnych	7,2	6,7	6,8	6,9
Udział w wyniku finansowym netto	5,0	6,6	8,0	6,4
Udział w wyniku z działalności bankowej	7,3	7,6	6,9	7,1
Udział w kosztach funkcjonowania	8,7	8,9	9,1	9,4

Źródło: M. Potulski, Forum liderów banków spółdzielczych 2010, <http://www.zbp.pl/site.php?s=MTMzNjIwNjM>, dostęp: 22.06.2011 r.

sprawiają, że sektor bankowości spółdzielczej nie powinien obawiać się kolejnej „fali konsolidacji” [Zaleska 2011].

Dobra kondycja polskiego sektora banków spółdzielczych nie umożliwiła jednakże realizacji ambitnego celu Krajowego Związku Banków Spółdzielczych w postaci zwiększania udziału sektora bankowości spółdzielczej w sektorze bankowym do poziomu 15%, co przedstawiono w tabeli 1.

Wnioski

W latach 2000–2011 polskie banki spółdzielcze cechowała dobra kondycja finansowa. Zwiększały one sumę bilansową, zdolność do generowania wyniku finansowego, istotnie zwiększyły kapitały własne. Cechowały się również wysoką jakością portfeli kredytowych oraz rentownością nieznacznie wyższą niż w bankach komercyjnych. W latach 2000–2006 banki spółdzielcze rozwijały się dynamiczniej niż banki komercyjne, co widoczne było we wzroście udziału w rynku bankowym banków spółdzielczych. Sytuacja ta wskazała na znaczny potencjał banków spółdzielczych, który jednakże od 2006 roku, na skutek dynamiczniejszego rozwoju banków komercyjnych, nie umożliwił bankom spółdzielczym dalszego zwiększania udziału w rynku do poziomu 15%. Fundamentalne zmiany w sektorze spółdzielczym, zmierzające do rozwiązań zachodnioeuropejskich – fuzja dwóch banków zrzeszających oraz możliwość emitowania obligacji przez banki spółdzielcze, przy jednoczesnej dobrej kondycji sektora oraz jego wysokim potencjale, wskazują na istotne szanse rozwojowe, dalsze wzmocnienie kapitałowe (mimo zakończenia procesu konsolidacji) oraz możliwość lepszego wykorzystania efektu skali, co umożliwi zarówno obniżenie kosztów działania, jak również może poprawić efektywność działania banków spółdzielczych i pozwolić na szybszy rozwój nowych technologii.

Literatura

- GÓRKA J., *Bankowe normy ostrożnościowe, sprawozdawczość finansowa banków*, WZ UW, Warszawa 2011, www.jgorka.pl/pliki/zajecia-nr-4-bankowosc.pdf, dostęp: 19.06.2011 r.
- HUZAREK A., *Odpowiedź Ministerstwa Finansów na interpelację posła Artura Zawiszy 2007*, www.portalbs.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=95&Itemid=77, dostęp: 19.06.2011 r.
- http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.htm, Warszawa 2012, dostęp: 15.05.2012 r.
- KRAJEWSKI J., *Grupa BPS cieszy się z przejęcia 12 banków spółdzielczych*, Nowoczesny Bank, 2009, <http://www.ibs.edu.pl/content/view/2883/29/>, dostęp: 18.06.2011 r.
- KRAJEWSKI J., *Zgoda KNF na połączenie GBW i MR Banku*, Nowoczesny Bank, Warszawa 2011, <http://www.ibs.edu.pl/content/view/4565/29/>, dostęp: 18.06.2011 r.

- PAWLAK W., *Wzmocnienie kapitałowe sektora bankowości spółdzielczej szansą na wzmocnienie akcji kredytowej dla MŚP*, Konferencja KZBS „Banki spółdzielcze inkubatorami lokalnej przedsiębiorczości”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2010, http://www.kzbs.pl/aktualizacja/data/pliki/104_RB101010.pdf, dostęp: 18.06.2011 r.
- PIETRASZKIEWICZ K., Forum liderów banków spółdzielczych 2010, <http://www.zbp.pl/site.php?s=MTMzNjIwNjM>, dostęp: 22.06.2011 r.
- Porozumienie o połączeniu MR Banku z GBW*, Bank i Rolnictwo, nr 12 (154), 2010.
- POTULSKI M., Forum liderów banków spółdzielczych 2010, <http://www.zbp.pl/site.php?s=MTMzNjIwNjM>, dostęp: 22.06.2011 r.
- PRUSKI J., Forum liderów banków spółdzielczych 2010, <http://www.zbp.pl/site.php?s=MTMzNjIwNjM>, dostęp: 19.06.2011 r.
- Revolucja w bankowości spółdzielczej*, Gazeta Orzeska 2010, Nr 8 (176), www.przetargi.orzesze.pl/gazeta/Gazeta_sierpien2010.pdf, dostęp: 18.06.2011 r.
- RÓŻYŃSKI J., Biuletyn Informacyjny KZBS, Wydanie XVI, Krajowy Związek Banków Spółdzielczych, Warszawa 2010, [kzbs.pl/aktualizacja/data/pliki/89_biuletyn__16.pdf](http://www.kzbs.pl/aktualizacja/data/pliki/89_biuletyn__16.pdf), dostęp: 18.06.2011 r.
- SACHS K., *Banki spółdzielcze – Crédit Coopératif w Grupie BPCE*, Warszawa 2010, Forum liderów banków spółdzielczych 2010, <http://www.zbp.pl/site.php?s=MTMzNjIwNjM>, dostęp: 19.06.2011 r.
- STRUMIŃSKI D., TWARDOWSKI D., *Banki spółdzielcze w Polsce*, Komisja Nadzoru Bankowego, Warszawa 2006.
- TOPIŃSKI A., *Kredyty dla osób fizycznych*, Warszawa 2010, Forum Liderów Banków Spółdzielczych, <http://www.zbp.pl/site.php?s=MTMzNjIwNjM>, dostęp: 19.06.2011 r.
- Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, rozdział 6, art. 39 pkt. 1 [Dz.U. z 2000 r. Nr 119, poz. 1252].
- Ustawa o obligacjach art. 2 pkt. 1 [Dz.U. z 1995 r., Nr 83, poz. 420].
- Ustawa Prawo bankowe, rozdział 1 art. 2, rozdział 7 art. 89 [Dz.U. z 1997 r. Nr 140, poz. 939].
- WEŁŁAWSKI J., *System bankowy w Polsce*, MIG, Rzeszów, 2000 r.
- ZALESKA M., Konferencja „Wzmacnianie kapitałowe banków spółdzielczych – emisja obligacji, Catalyst, fundusze własne”, Warszawa 2011 r., http://finanse.wnp.pl/banki-spoldzielcze-gotowe-do-wprowadzenia-wymogow-bazylei-iii,138005_1_0_0.html, dostęp: 19.06.2011 r.
- ZYGIEREWICZ M., TYLIŃSKA J., PAWLONKA T., *Raport o sytuacji ekonomicznej banków BANKI 2010*, Związek Banków Polskich, Warszawa 2011 r.

The Economic Situation of Cooperative Banks in the Yers of 2000–2011

Abstract

In the years 2000–2010 Polish cooperative banking sector was characterized by a strong and stable economic situation. In particular, the period 2000–2006 indicated a huge potential for cooperative banks, which allowed them to systematically increase the market share. Fundamental changes in the cooperative

arrangements aimed at Western Europe – the merger of two banks associations and the ability to issue bonds by the cooperative banks, while viability of the sector and its high potential point to the significant development opportunities, further strengthening the capital and the ability to make better use of economies of scale, allowing both reduce operating costs, as well as improve the effectiveness of cooperative banks and allow the dynamic development of new technologies.